

Cuvinte de început

Cultura are un câmp foarte vast de manifestare de la definirea noțiunii, constituirea și elementele ei alcătuitoare, până la tipologia și funcționalitatea instituțiilor implicate. Ea, cultura, este încărcată astfel de valori diverse ce determină, de la un autor la altul, o varietate de roluri și obiective. Nu ne-am propus însă să dezbatem, în acest excurs de citire a cărților, nici probleme teoretice ale culturii, nici în devenirea lor concretă. Ne îngăduim mai mult să determinăm un imbold spre aducere aminte a ceea ce s-a scris, de-a lungul vremii, despre cultura, oamenii și locurile de pe Mureșul de Sus. E în fapt o *citire*, în parte, a trecutului dintr-o perspectivă contemporană și cu ochii ațintiți spre problematica actualității. Vom avea, așadar, în vedere tradiția școlii mureșene de istorie culturală în evoluția ei de la primele manifestări. Cuprinderea o vedem destul de largă, așa cu o afirmă însăși noțiunea de cultură: istorie culturală și de artă, istoria unor societăți de cultură, a școlii și învățământului, monografiile și chiar bibliografiile, folclor și artă populară, fiind vizate și unele incursiuni critice despre lucrări contemporane. În acest periplu de valorificare ne vom opri însă doar la cărți, fiind o lucrare de evidențieri și aprecieri, omițând articolele din periodice ori presa de specialitate, deoarece ne-ar fi imposibil să le urmărim, ele fiind extrem de multe, răspândite prin diverse publicații. Deși cu părere de rău, deoarece unele și-au dovedit în timp importanța ca act cultural. Vom avea însă în vedere seriile de anuare ale unor instituții de cultură, anuare care au găzduit, odinioară ca și astăzi, studii valoroase de istoria culturii mureșene. La fel și bibliografiile unor periodice sau cărți, elaborate mai ales în ultima perioadă, bibliografiile utile cercetătorului culturii atunci când cuprind și o minimă descriere tematică. Există, la această dată, multe lucrări de istorie literară, monografiile închinatelor unor personalități, studii ample, dicționare literare ori culturale, pe care, cu îngăduința cititorului, le vom menționa, fără să le rezervăm prezentări detaliate. În rest, tot ce, după credința noastră, ar putea face măcar atingere cu fenomenul cultural mureșean, nu va fi neglijat, chiar dacă informația o vom depista în studii ulterioare dacă nu găsim opera propriu-zisă.

De ce o privire asupra culturii românești mureșene în cărți? Pentru că, trebuie spus, atât cartea românească cât și presa în limba română n-au putut apărea în acest perimetru de românitate decât după unirea Transilvaniei cu România. Cauzele sunt multiple, în primul rând politice, după cum grăiesc documentele, care atestă o permanentă frânare a așezării și dezvoltării elementului românesc în acest spațiu orășenesc; în al doilea rând, numeroasele piedici puse în calea înființării unor instituții culturale și economice în stare să susțină propășirea intelectuală a românilor din oraș, nu mulți e adevărat, dar din afara orașului, Târgu-Mureșul fiind înconjurat de o puternică salbă de sate românești. Ceea ce explică în cea mai mare măsură, apariția, pe

de o parte, a unor cărți în alte orașe transilvane, iar, pe de altă parte, lipsa de interes a unor istorici față de aspecte culturale românești mureșene, existente chiar și în aceste condiții acolo unde viețuia o comunitate românească. Fapte ce au determinat ca manifestările culturale românești în durata lor istorică din această parte de țară să fie mai puțin cunoscute și apreciate. Unele din însemnatele contribuții mureșene la cultura națională, îndeosebi cele din perioada interbelică și chiar de astăzi, au ajuns doar pe masa unor specialiști în domeniu, care, singular, le-au apreciat valoarea. Dar cultura mureșeană este importantă și în contextul local și național, și amplă, și diversă, impunând preocupări multiple de valorificare a unui patrimoniu extrem de bogat. Totodată, trebuie ținut cont că Mureșul a dat țării personalități creatoare de prim rang, adevărate brăzdare în țarina culturii românești. Iar pe de altă parte, cultura mureșeană este unitară, apelând cu o constanță izbitoare la național și local și situând mereu localul în național. Unitară prin situarea ei geografică între izvoarele Mureșului și principalele orașe de pe cursul acestuia, „cuprinzând defileul de sus al Mureșului, Munții Călimanilor și ai Gurghiului, cursul superior al Târnavelor, precum și partea estică a Câmpiei Transilvaniei”, cum scria Vasile Netea în cartea sa despre folclorul și folcloriștii mureșeni. Nota dominantă a întregului spațiu este imprimată de Valea Mureșului, „o adevărată axă orografică și economică a părții estice a Transilvaniei”. E un spațiu geografic trăit și istoric, și în suflete, și în spirit, despre care același istoric nota: „Mureșul de Sus, cu adaosul său natural Câmpia estică a Transilvaniei, este deci o regiune cu o străvechie viață istorică, variată ca aspecte pitorești – Nicolae Iorga le numea „aspecte și lumini de basm” –, bogată din punct de vedere economic, activă ca participare la dezvoltarea culturii naționale...”. În acest sens, extragerea evidențierilor despre cultura mureșeană din cărți este menită a cunoaște oameni, idei, evenimente, aspecte culturale dintr-un spațiu limitat. O abordare în ideea de a susține, mai ales, cum istoria culturală locală pune în lumină elemente ce pot contribui la mișcarea culturală românească.